

DESPRE FENOMENELE PERIGLACIARE ȘI UNELE PROBLEME DE STRATIGRAFIE A PALEOLITICULUI DE PE NISTRUL MIJLOCIU

În primul număr al volumului XII din *Studii și cercetări de istorie veche* pe 1961, la rubrica „Discuții și note”, s-a publicat articolul lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Fenomenele periglaciare și stratigrafia paleoliticului* (p. 65—74).

În articol este analizată o problemă interesantă și importantă cu privire la posibilitatea deplasării resturilor culturilor paleolitice și a deranjării succesiunii lor stratigrafice sub influența fenomenelor periglaciare. Autorul citează exemple de așezări cu unele straturi deranjate atât pentru stațiunile de peșteră, cât și pentru cele în aer liber și recomandă metoda săpăturilor de efectuat în aceste cazuri.

În ansamblu, punctul de vedere expus în articol, care cheamă pe arheologi să studieze cu atenție caracterul depunerilor cu straturi de cultură, este astăzi îndeobște admis și poate fi susținut în întregime.

Dar, o problemă (căreia Nicolăescu-Plopșor îi atribuie un loc important în articol) care se referă direct la lucrarea autorilor prezentei recenzii¹ provoacă obiecțiuni hotărâte.

Ca exemplu de datare greșită a straturilor de cultură din paleoliticul superior, făcută fără să se ia în considerație deplasarea straturilor pe panta glaciară, este citat profilul stațiunii Molodova I (Ripa Bailov) de pe Nistrul mijlociu. Cu acest prilej se subliniază că această pantă, conturată detaliat pe profilurile geologice în lucrarea lui I. K. Ivanova, lipsește pe profilurile citate de A. P. Cerniș pentru stațiunea paleolitică cu multe straturi Molodova V. Această concluzie se bazează pe o neînțelegere.

Este vorba în primul rând despre faptul că pe teritoriul satului Molodova există două stațiuni (Molodova I și Molodova V), situate destul

¹ A. P. Cerniș, *Поздний палеолит Среднего Приднестровья*, și I. K. Ivanova, *Геологические условия нагождения палеолитических стоянок Среднего Приднестровья*, *Труды Комиссии по изучению четверничного периода*, XV, 1959.

de departe una de alta. Ambele conțin straturi de cultură atît din paleoliticul superior, cît și musteriene. Zona periglaciară se întinde între straturile paleoliticului superior și mijlociu.

În stațiunea Molodova I (Rîpa Bailov), unde procesele de soliflucție și congeliflucție se manifestă mai puternic (aci s-a fixat și „pana” menționată de Nicolăescu-Plopșor) — paleoliticul superior este slab dezvoltat și reprezentat doar prin straturi din epoca magdaleniană tîrzie.

În stațiunea Molodova V, unde fenomenele periglaciare au fost mult mai slabe, s-a păstrat o întreagă serie de straturi ale paleoliticului superior cu stratigrafia nederanjată.

Lucrarea lui A. P. Cerniș este consacrată paleoliticului superior, din care cauză el arată numai acea parte a profilului, de care sînt legate orizonturile de cultură, adică partea superioară (fig. 29, p. 66 și fig. 30, p. 67), și numai pentru stațiunea Molodova V, pe cînd stațiunii din rîpa Bailov el îi atribuie un loc destul de limitat (p. 59—63).

În articolul său I. K. Ivanova analizează întregul complex al depunerilor cuaternare din ambele stațiuni molodoviene.

Pana, reprezentată de I. K. Ivanova la figurile 7, 8, 9 și 10, la care se referă C. S. Nicolăescu-Plopșor, a fost descoperită în stațiunea Molodova I (Rîpa Bailov), unde s-au găsit *in situ* numai straturi musteriene și magdaleniene.

Seria straturilor de cultură din diferite epoci, unde după părerea lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, s-a produs deplasarea lor (stațiunea Molodova V) se află la o distanță de circa 1 km de acest punct, iar acolo, cu toate cercetările geologice foarte minuțioase, nu s-au găsit nici un fel de deranjări însemnate. Faptul nu a fost semnalat nici de numeroși alți geologi sovietici, care au vizitat această stațiune¹. În lucrarea sa, I. K. Ivanova redă profilul geologic al sectorului de săpături de la stațiunea Molodova V (fig. 14, p. 259) care în mod practic nu se deosebește de profilul menționat de A. P. Cerniș (fig. 29, p. 66). O serie de profileuri ale stațiunii Molodova V au fost înfățișate de A. P. Cerniș și în alte lucrări². În planul general al săpăturilor din stațiunea Molodova V, publicat de acest autor (fig. 28, p. 66), sînt însemnate cu litere liniile profilurilor sectoarelor cercetate ale stațiunii, care nu sînt „profiluri schematice”, cum crede C. S. Nicolăescu-Plopșor, ci date reale, concrete, fixate pe pereții sectoarelor cercetate. Studiarea lor a permis lui A. P. Cerniș ca în timpul lucrărilor să controleze minuțios pe verticală caracterul de depunere al resturilor de cultură — urme ale unor așezări din diferite perioade. Nici unul din profileurile stațiunii Molodova V nu a arătat prezența unor pene de gheață care să fi deranjat stratigrafia. Asemenea pene de gheață nu există nici în profilul stațiunii Molodova V publicat de I. K. Ivanova (p. 259).

¹ Stațiunea a fost vizitată cu diferite ocazii de prof. V. I. Gromov, A. I. Moskvitin, G. I. Gorețki, V. V. Popov, M. V. Muratov, P. K. Zamorii și de alții.

² Vezi, de pildă, A. P. Cerniș, *Палеолитична стоянка Молодова V, Киев, 1961*, fig. 4, 5, p. 10, 12.

Așadar, în lucrarea lui Nicolăescu-Plopșor se constată o greșeală categorică : profilul geologic al stațiunii Molodova I (Rîpa Bailov), unde într-adevăr se pot urmări pene de gheață, este confundat cu profilul celeilalte stațiuni, cu multe straturi, Molodova V, din care cauză el trage o concluzie greșită cu privire la pretinsa deranjare a stratigrafiei din așezarea Molodova V.

Datele capitoului geologic al lucrării nu contrazic nicidecum concluziile arheologice, ci, dimpotrivă, le sprijină și le completează.

O mare însemnătate are și alt fapt. Pana de gheață descoperită în stațiunea Molodova I (Rîpa Bailov) face parte din formele îngropate ale reliefului. Această pană a fost umplută în întregime în perioada de timp care a urmat după faza periglaciara rece, iar stratul de argile nisipoase loessoide aflat mai sus cu care se află în legătură partea principală a straturilor de cultură din paleoliticul superior, se depusese pe o suprafață relativ netedă. Pe profilul peretelui săpăturii din articolul lui I. K. Ivanova, reprodus parțial în articolul lui C. S. Nicolăescu-Plopșor (fig. 2, p. 69 a lucrării sale), se vede clar că umplerea penei s-a produs înainte de depunerea stratului superior de argile nisipoase loessoide, în perioada formării terenului fosil îngropat, puternic spălat în stațiunea Molodova I (Rîpa Bailov), dar bine exprimat în stațiunea Molodova V. Vinătorii magdalenieni care și-au lăsat urmele bogate direct deasupra penei au viețuit pe o suprafață netedă aproape orizontală. Urme izolate de cultură, întâlnite în stratul depunerilor cuaternare, între nivelurile magdaleniene și musteriene, după cum rezultă din lucrările menționate, nu au fost luate în considerație tocmai din cauza deplasării lor datorită fenomenelor periglaciare.

Între altele, C. S. Nicolăescu-Plopșor consideră această pană de gheață nu ca o formă îngropată, ci ca una care a acționat în timpul depunerii stratului superior de argile nisipoase loessoide care includ straturile de cultură din paleoliticul superior.

Pentru a lămuri cele expuse, vom cita câteva date mai amănunțite cu privire la stațiunile paleolitice cu multe straturi Molodova I și Molodova V, situate pe malul drept al Nistrului în raionul Kelmenet, regiunea Cernăuți.

După prima descoperire făcută prin anul 1920, cea de-a doua a fost făcută în anul 1948 de arheologul A. P. Cerniș.

Aceste stațiuni se găsesc, după cum s-a mai arătat, la o distanță de 1 km una de alta. Prima se află aproape de centrul satului Molodova, în spatele bisericii în Rîpa Bailov, iar cea de-a doua la marginea vestică a satului, pe ieșindul numit „Golii Șciobv”.

În această parte a cursului său valea Nistrului este îngustă și destul de adâncă. Porțiunea văii în formă de canion este intrată în suprafața terasei a VI-a din pliocenul superior, avînd o înălțime de aproximativ 150 m. Resturile teraselor mai joase s-au păstrat pe porțiuni izolate în partea interioară a canionului. Ele sînt acoperite de o trenă de argile de nisip loessoide, nisipuri deluvial și deluvialo-proluviale, cu soluri îngropate și cu urme ale fenomenelor periglaciare. Ambele stațiuni sînt legate tocmai de aceste sedimente loessoide. Totodată, stațiunea Molodova V

este situată hipsometric ceva mai sus (aproximativ cu 15 m) decât stațiunea Molodova I din Rîpa Bailov ; versantul principal pe care se sprijină stratul depunerilor cuaternare este aici ceva mai puțin abrupt. Prin aceasta este condiționată aici, după cum vom vedea mai departe, dezvoltarea mai slabă a fenomenelor soliflucției.

În ambele cazuri, trenele deluvial-proluviale sînt în legătură cu terasa a doua de deasupra albiei fluviului Nistru. În stațiunea Molodova I depunerile aluvionare ale acestei terase au fost descoperite prin sondajul făcut, imediat sub locul săpăturilor. În stațiunea Molodova V ele se află ceva mai jos de sectorul săpăturilor¹.

Depunerile loessoidale ale trenelor deluviale se împart distinct în două straturi, ceea ce s-a relevat pentru stațiunea din Rîpa Bailov încă de către I. Botez². Stratul inferior mai gros, alcătuit în principal din argile nisipoase cu evidente urme de soliflucție la partea superioară, se află la limita interioară a celei de-a doua terase și parțial coboară în jos pe pantă în aluviunile acesteia. De acest strat sînt legate resturile straturilor de cultură musteriene. Partea superioară a terenului argilo-loessoidal este omogenă și formează un înveliș de o grosime relativ mică (pînă la 5 m), dezvoltat pe versante și absent pe suprafața teraselor înalte și a compenelor de ape. De acestea se leagă numeroase straturi de cultură, datate de către A. P. Cerniș în solutreanul tîrziu și mai ales în epoca magdaleniană.

În figura 1, publicată mai înainte³, sînt citate profilurile geologice ale săpăturilor din ambele stațiuni de la Molodova, cu indicarea orizonturilor de cultură și comparația dintre ele. Partea superioară a profilului, inclusiv stratul 8, parțial stratul 9, este prezentată pe baza datelor săpăturilor și sondajelor adinci, iar partea inferioară este prezentată pe baza datelor forajului. Din această schemă rezultă clar că orizonturile de cultură musteriene se află în complexul de argilă nisipoasă (stratul 7), iar procesele de soliflucție nu le deranjează. Dezvoltarea fenomenelor periglaciare este relevată numai în straturile aflate mai sus, manifestîndu-se aici cel puțin de două ori. Stratul 6, mai gros în stațiunea Molodova I, constă din argilă nisipoasă purtînd urme evidente de soliflucție. Acest strat se compune din alternanța complexă a unor variante mai nisipoase și mai argiloase de culoare gălbuie-roșcată și cenușie-albăstruie, care formează pe alocuri figuri ciudate și încrețituri mărunte. În această argilă nisipoasă din ambele stațiuni se poate urmări așa-numitul strat „funinginos”, care este rezultatul unui mare incendiu de pădure sau de stepă, la fel de boțit și adesea întrerupt. Nici un fel de orizonturi de cultură nu se disting în stratul 6. Așchiile izolate de silex și resturi de faună, întîlnite aici, se află în dezordine și de aceea nu pot fi luate în considerare.

¹ I. K. Ivanova, *Стратиграфия Молодовских многослойных палеолитических стоянок в среднем Приднепровье и некоторые общие вопросы стратиграфии палеолита. Труды Комиссии по изучению четвертичного периода*, vol. XVIII, 1961, fig. 2, p. 97.

² I. Botez, în *ARMSI*, Seria 3, 1930, 7, Мем. 5 ; idem, în *ASU Iassy*, 1933, 17.

³ I. K. Ivanova, *op. cit.*, p. 100.

Mai departe s-a produs, probabil, slăbirea fenomenelor periglaciare și o oarecare îndulcire a climatului. Stratul 5 din stațiunea Molodova I este reprezentat prin argilă nisipoasă omogenă gălbuie și nu are urme de soliflucție. În partea inferioară a stratului 4 din stațiunea Molodova V se observă un teren fosil bine pronunțat. A doua fază periglaciară a avut ca urmare boțirea acestui teren și formarea unor pene adânci, complicate, pe cât se pare, datorite proceselor sufuzionale din stațiunea Molodova I (stratul 4). Nici un fel de orizonturi de cultură nu se află în legătură cu aceste sedimente, după cum se poate constata din schema citată. Dimpotrivă, unul din autorii prezentului articol¹ a emis ipoteza, potrivit căreia condițiile periglaciare au privat omul de posibilitatea de a locui în acest punct în această perioadă, fapt care și explică, probabil, lipsa aurignacianului tipic în stratigrafia orizonturilor de cultură din diferite perioade din stațiunea Molodova V. Probabil că omul din această perioadă a locuit pe locurile mai înalte ale reliefului, ascunzându-se în peșteri sau s-a retras spre sud.

Straturile, urmele fenomenelor periglaciare, sînt acoperite cu teren fosil de tip cernoziom, spălat de apă și prost păstrat în stațiunea Molodova I în Rîpa Bailov, dar perfect conturat în săpăturile din stațiunea Molodova V (vezi partea superioară a stratului 4, fig. 1). În perioada formării acestui strat, au fost umplute penele de gheață și alte asperități ale reliefului din Rîpa Bailov, iar la stațiunea Molodova V, cu ea se află în legătură primele straturi 9 și 10, care pot fi urmărite aici din paleoliticul superior, date de către A. P. Cerniș în epoca solutreană.

Mai sus urmează (stratul 3) un strat de nisipuri argiloase loessoidale, omogene deluviale, cel mai bine dezvoltat în stațiunea Molodova V, unde în legătură cu acest strat se află o serie întreagă de straturi de cultură de la solutrean la mezoliticul timpuriu inclusiv².

Aceste straturi de cultură, resturi ale unor așezări din perioade diferite ale omului străvechi, se află într-un complex omogen, absolut nederanjat, despărțite prin straturi subțiri sterile. Lentilele resturilor de cultură conțineau complexe foarte bogate de materiale, cuprinzînd obiecte de silex, os și corn, obiecte de artă, unelte, urme de foc. Într-o serie de cazuri au fost studiate și resturile unor locuințe de suprafață din paleoliticul târziu cu o existență îndelungată (straturile 2, 3, 6 și 7 din stațiunea Molodova V). În timpul studierii minuțioase a resturilor vechilor așezări n-au putut să se facă nici un fel de presupuneri cu privire la posibilitatea deplasării în jos a materialului de silex din diferitele straturi.

În ceea ce privește comparația dintre obiectele microlitice de silex din diferite straturi de cultură din stațiunea Molodova V, comparație

¹ I. K. Ivanova, *Геология и фауна палеолита и неолита Днестра*, în *Referatele geologilor sovietici prezentate la Congresul al VI-lea INQUA*, 1961, Acad. U.R.S.S., p. 76.

² A. P. Cerniș, *op. cit.*; A. P. Cerniș, *Палеолитична стоянка Молодова, V*, Kiev, 1961.

citată de C. S. Nicolăescu-Plopșor ca argument arheologic pentru preținsa deranjare a stratigrafiei în stațiunea Molodova V, trebuie să menționăm în primul rând că acest autor în enumerarea lor (p. 70 a articolului scris de Nicolăescu-Plopșor) amestecă obiectele de caracter diferit atît prin tehnica execuției, cît și prin destinația funcțională. „Lamele micro-litice” despre care vorbește autorul, în realitate constau din lame cu marginea teșită, vîrfuri în formă de ac, vîrfuri de tipul gravetelor, din lame cu retușă alternativă.

Astfel, de pildă, lamele cu marginea teșită dăinuiesc în monumentele paleolitice tîrzii un timp mai îndelungat, sporind cantitativ spre sfîrșitul paleoliticului, ceea ce constituie o mărturie a dezvoltării progresive a tehnicii cuzinetelor. De aceea nu ne putem mira de existența acestor obiecte în toate straturile paleolitice tîrzii din stațiunea Molodova V. Prezența acestor

Molodova I
Rîpa Bailor

Molodova V

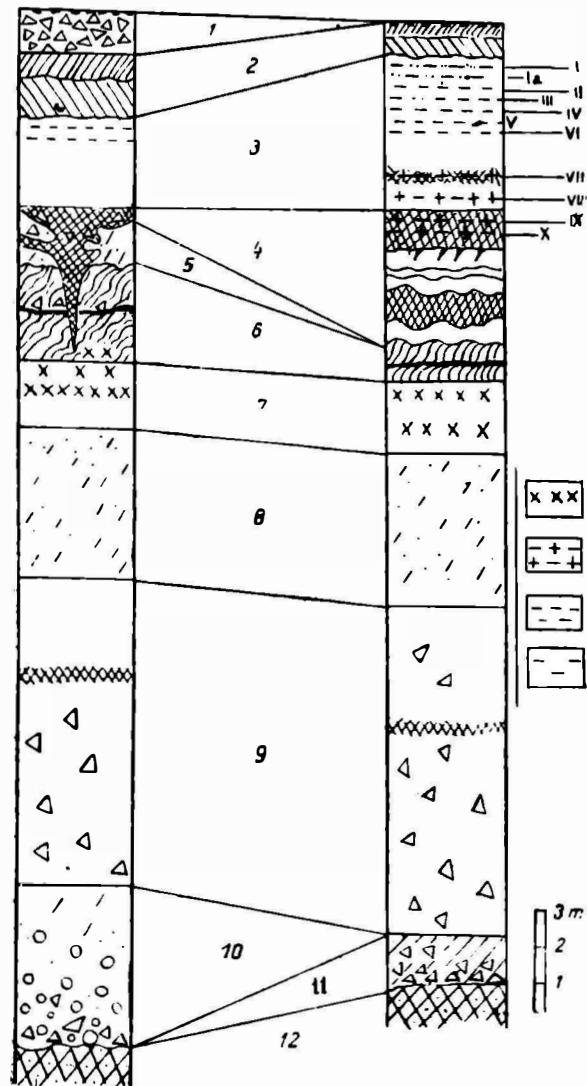

Fig. 1. — Profilele geologice ale stațiunilor Molodova V, Molodova I (Rîpa Bailor):

1. prundie de silix în argilă nisipoasă — conține de deșeuri de pe suprafața terenului II a Nistrului; 2. strat holocen de tip caracium; 3. locușuri cu orizonturi de cultură din paleoliticul superior; 4. orizonturi de terenuri foste spălate de apă și umplind până glaciară din stațiunea Molodova I; 5. nisipuri argiloase galbene; 6. nisipuri argiloase cu urme de soliflucție și cu un strat subțire „funinginos”; 7. nisipuri argiloase galbene, cu sectoare conținând straturi de cultură musteriene; 8. nisipuri argiloase cenușii-gălbui; 9. nisipuri argiloase cenușii-gălbui, cu prundie de silix și cu urme de teren fosil; 10. depuneri aluviale de nisip și prundie de pe teren a 2-a a Nistrului; 11. nisipuri argiloase compacte cenușii-verzui cu prundie de silix; 12. sîșturi argiloase paleolitice.

a. straturi de cultură musteriene; b. straturi de cultură solutrene; c. straturi de cultură magdalenienă; d. straturi de cultură mezolitică timpurie.

Cifrele romane indică numerele straturilor de cultură.

lame nu poate să dovedească deranjarea stratigrafiei în stațiunea Molodova V. Dimpotrivă, materialele stațiunii arată dezvoltarea treptată a tehnicii cuzinetelor, întrucât cantitatea acestor lamele din straturile inferioare paleolitice târzii crește progresiv spre straturile de mai târziu. În ceea ce privește vîrfurile în formă de ac, în stațiunea Molodova V, ele pot fi urmărite doar în straturile paleolitice târzii inferioare (X, VII), dar nu s-au întîlnit în nici unul din straturile superioare; lamele cu rețușe alternative au fost întîlnite numai în straturile mezolitice timpurii ale stațiunii Molodova V, iar vîrfurile de tipul gravettelor s-au întîlnit în straturile I—III și în stratul VII, dar n-au fost descoperite nici în stratul VI, nici în straturile V și IV.

Așadar, „lamele microlitice”, menționate de C. S. Nicolăescu-Plopșor, din stațiunea Molodova V nu pot constitui o justificare arheologică pentru concluzia privitoare la deranjarea stratigrafiei acestei stațiuni.

Nu este lipsit de interes să amintim că în ultimul timp, în literatura de specialitate se semnalează, ca trăsătură caracteristică a inventarului de silex din epoca magdaleniană târzie, apariția vîrfurilor de tipul gravettelor¹. Materialele din stațiunea Molodova V confirmă acest fapt important.

Materialul expus ilustrează destul de limpede poziția stratigrafică a straturilor de cultură paleolitice superioare ale stațiunii Molodova V. Acest material ar putea fi întărit printr-o serie de date privind componența faunei mamiferelor, moluștelor terestre, și vechimea geologică a diferitelor straturi, dar aceste date s-au mai publicat de către autori într-o serie de lucrări și este inutil să mai fie citate aici.

Se cuvine doar să ne mai oprim asupra unei chestiuni. C.S. Nicolăescu-Plopșor, menționînd profilul geologic al teritoriului satului Korman din lucrarea lui I. K. Ivanova², scrie că stațiunile paleolitice, legate aici de stratul superior al nisipurilor argiloase loessoidale care acoperă versantul, în primul rînd nu se află *in situ*, ci puteau să fie deplasate de curenți de congelifluție în jos pe versant, iar în al doilea rînd, nu datează din epoca magdaleniană, după cum arată A. P. Cerniș, ci din aurignacianul răsăritean superior, pentru care C. S. Nicolăescu-Plopșor propune denumirea de „kostenkian”, punînd-o în legătură cu cultura de tip kostenki.

După cum se constată din profilurile arătate în figura 1, în stratul superior al nisipurilor argilo-loessoidale din împrejurimile satului Molodova, precum și din întreg bazinul Nistrului mijlociu în general, nu se observă fenomene periglaciare cît de cît însemnate. Este de la sine înțeles că putea să se producă o deplasare pe cale deluvială a resturilor de cultură în jos pe versant.

În ceea ce privește problema deplasării resturilor de cultură pe orizontală, trebuie să menționăm că această deplasare a fost neînsemnată. Acest fapt îl dovedesc săpăturile efectuate în stațiunile paleolitice din bazinul Nistrului și, în special, descoperirea în stațiunea Molodova I în

¹ Vezi de pildă, H. Breuil, R. Lantier, *Les hommes de la pierre ancienne*, Paris, 1959, p. 188.

² I. K. Ivanova, *op. cit.*, p. 227.

stratul musterian a resturilor *in situ* a unei locuințe permanente datînd din perioada musteriană¹ (acest strat musterian este arătat în profilul schematic al Ripei Bailov, menționat de Nicolăescu-Plopșor la figura 9, profilul publicat în lucrarea I. K. Ivanova).

Cu acest prilej vom menționa că, în sectorul cu resturile de locuință, suprafața veche a avut o înclinare de numai 5° spre Nistru. Aceeași înclinare înspre Nistru au avut-o și straturile de cultură paleolitice superioare din perioada magdaleniană. În stațiunea Molodova I aceste straturi se află în nisipurile argiloase care acoperă complexul mijlociu al depunerilor deranjat de fenomenele periglaciare.

În ceea ce privește figura 4 din lucrarea I. K. Ivanova menționată de Nicolăescu-Plopșor, unde se prezintă profilul schematic al malului drept al Nistrului lângă satul Korman, trebuie să arătăm că aici nu s-au făcut săpături și că în această figură au fost înfățișate numai straturile paleolitice tîrzii, fixate în pereții ripei, straturi aparținînd orizontului superior al lui C. Ambrojevici și I. Botez.

A. P. Cerniș a descoperit aici în timpul cercetărilor două straturi de cultură de diferite perioade, fapt menționat la p. 149 a lucrării sale. Stratul superior este datat de către A. P. Cerniș în perioada magdaleniană tîrzie, iar stratul inferior în perioada solutreeană tîrzie. El compară stratul inferior, ca și I. Botez, cu stațiunile de la Willendorf-Pședmost.

Înlocuirea termenului de magdalenian pentru stațiunile de pe Nistru cu termenul de gravettian răsăritean superior sau kostenkian propus de Nicolăescu-Plopșor, după părerea noastră nu este prea fericită, dată fiind confuzia cu privire la problema gravettianului în literatura actuală de specialitate. Acest fapt este confirmat de existența unui număr mare de termeni, folosiți pentru denumirea monumentelor începînd din perioada aurignaciană pînă la mezolitic inclusiv (pur și simplu gravettian, gravettian timpuriu, gravettian tîrziu, gravettian foarte tîrziu, gravettian occidental, gravettian răsăritean, gravettian din centrul european sau gravettian pavlovian), din care cauză acești termeni și-au pierdut de fapt orice conținut concret. Asemănarea inventarului de silex din așezările magdaleniene de pe Nistru cu monumentele tipice magdaleniene din Europa Centrală și Occidentală constituie o mărturie că termenul de gravettian răsăritean superior nu oglindește esența reală a acestor monumente.

Nu putem fi de acord nici cu propunerea lui Nicolăescu-Plopșor de a se face săpături în stațiunile paleolitice prin metoda tranșeelor paralele înguste. Deși acest procedeu poate fi justificat pentru stațiunile de peșteri, pentru stațiunile de suprafață, această metodă este puțin aplicabilă. Numai săpăturile efectuate pe suprafețe mari oferă în acest caz posibilitatea de a urmări caracterul așezărilor paleolitice în plan, de a scoate la iveală detaliile lor, precum și de a contura sectoarele, scoțînd în evidență procesele periglaciare. Aceste sectoare trebuie apoi să fie minuțios triate în primul rînd, pentru a se evita confundarea lor cu sectoarele nederanjate.

¹ A. P. Cerniș, *Остатки жилища мустьерского времени*, în *SE*, nr. 1, 1961.

O mare însemnătate pentru comparația sub raport cronologic a diverselor straturi de cultură ale așezărilor de la Molodova în timp, cu alte culturi dezvoltate în regiunile vecine, vor avea și datele analizelor radio-carbonice. În anul 1961, în stațiunea Molodova V au fost ridicate probe de cărbuni din toate straturile de cultură superioare, inclusiv stratul VII, dar nu avem încă rezultatele studiilor lor. Precizarea vechimii absolute a cărbunilor din orizontul VII, făcută mai înainte în laboratorul Institutului de geochimie și de chimie analitică al Academiei de Științe a U.R.S.S. din Moscova, prin C^{14} , a dat cifra $23\ 000 \pm 800$ ani, pornind de la epoca contemporană (MO 11) ceea ce apropie destul de mult de datările radio-carbonice existente pentru gravettianul Cehoslovaciei (Pavlov, Dolni-Vestonice), cu care este comparat acest strat și sub raport tipologic de către A. P. Cerniș¹. Orizontul VII este separat de orizonturile superioare printr-un însemnat strat steril (circa 8,0—1,0 m). Prin urmare, straturile superioare trebuie să fie reprezentate și pe baza acestor date ca niște culturi și mai târzii.

Terminând expunerea unor probleme atinse în legătură cu articolul lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, considerăm că fenomenele periglaciare, asupra cărora autorul atrage atenția cu drept cuvânt, au avut loc, în realitate, în valea Nistrului. Dar ele n-au exercitat o influență cit de cit însemnată asupra succesiunii stratigrafice a straturilor de cultură din paleoliticul superior, precizate de A.P.Cerniș în stațiunea Molodova V..

I. K. IVANOVA și A. P. CERNIȘ

О ПЕРИГЛЯЦИАЛЬНЫХ ЯВЛЕНИЯХ И НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ СТРАТИГРАФИИ ПАЛЕОЛИТА СРЕДНЕГО ПРИДНЕСТРОВЬЯ

РЕЗЮМЕ

В статье приводятся некоторые данные о перигляциальных явлениях, наблюдаемых в толще лессовидных суглинков, заключающих в себе многослойные палеолитические стоянки в районе с. Молодова Черновицкой области (Среднее Приднестровье).

В этом районе исследованы путем раскопок две большие стоянки с остатками мустьерских и верхнепалеолитических поселений.

В отложениях стоянки Молодова V, у западной окраины села, морозные явления выражены относительно слабо. Над мустьерским культурным горизонтом в этом пункте наблюдается зона суглинков с явлениями солифлюкции, проявлявшимися дважды. Выше следует почвенный комплекс и над ним толща лессовидных суглинков, плащеобразно прикрывающих склон. Из выделенных здесь 10 верхнепалеолитических

¹ A. P. Cerniș, *op. cit.*, 1959, p. 87, 188.

культурных горизонтов, 2 нижних связаны с верхней ископаемой почвой, не затронутой солифлюкцией, а 8 верхних располагаются выше, в толще однородных лессовидных суглинков. Эти богатые культурными остатками (с очагами и следами наземных жилищ) слои залегают *in situ*, не смещены и не затронуты солифлюкционными явлениями (рис. 1).

На стоянке Молодова I (Байлова рипа), находящейся на расстоянии около 1 км от стоянки Молодова V, развиты те же отложения, но склон несколько более крут, в связи с чем явления солифлюкции развиты сильнее. Перемятая зона над мустьерскими слоями (в которых обнаружены остатки наземного жилища) выражена ярче и имеет большую мощность. В нее внедрен глубокий, ветвистый морозобойный клин. Почвенный комплекс, разделяющий две толщи суглинков, сильно размыт. На этой стоянке в верхней толще лессовидных суглинков нет такого количества верхнепалеолитических слоев как на стоянке Молодова V, причем выделенные здесь 2—3 культурных слоя относятся к самому позднему палеолиту (рис. 1).

В статье К. С. Николаеску-Плопшора «*Fenomenele periglaciare și stratigrafia paleoliticului*», опубликованной в 1 номере 1961 года данного издания, молодовские стоянки приводятся как пример ошибочной датировки культурных слоев, сделанной из-за недоучета перемещения их вниз по морозобойному клину.

Однако, такой вывод основан на явном недоразумении. К. С. Николаеску-Плопшор приводит разрез стоянки Молодова I (Байлова рипа) из работы И. К. Ивановой, где наблюдаются конгелифлюкционные нарушения, а выше, в суглинках, встречено только 2—3 мадленских слоя. А смещенными по этим нарушениям считает 10 культурных слоев, встреченных на стоянке Молодова V, где нарушений существенных нет и верхний палеолит представлен значительно более полно и богато.

Таким образом здесь имеет место прямая ошибка.

К тому же совершенно ясно (рис. 1), что морозные явления на обеих стоянках протекали после существования мустьерского поселения и до образования верхнепалеолитических культурных слоев. Человек верхнего палеолита обитал здесь в то время, когда все нарушения, связанные с конгелифлюкционными явлениями, уже были заполнены, сглажены и рельеф был относительно ровным.

Перигляциальные явления, на которые указывает К. С. Николаеску-Плопшор, действительно имели место в долине Днестра, но они не оказали никакого влияния на стратиграфическую последовательность культурных слоев, выделенных А. П. Чернышом на стоянке Молодова V.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКА

Рис. 1. — Геологические разрезы стоянок Молодова I (Байлова рипа) и Молодова V.

● объяснение цифр на чертеже: 1, кремневый щебень в суглинке — молодой конус выноса на поверхности II террасы; 2, голоценовая почва черноземного типа; 3, лессы с культурными горизонтами; 4, горизонты ископаемых почв, размытые и заполня-

ющие ледниковый клин на стоянке Молодова I; 5, желтые песчанистые суглинки; 6, суглинки со следами солифлюкции и «сажистым» прослоем; 7, суглинки желтоватые с оглеенными участками, содержащие мустьерские культурные слои; 8, суглинки песчанистые желтовато-сероватые; 9, суглинки желтовато-сероватые с кремневым щебнем и следами ископаемой почвы; 10, аллювиальные песчано-галечные отложения II террасы Днестра; 11, серовато-зеленоватые плотные суглинки с кремневым щебнем; 12, палеозойские глинистые сланды; a, мустьерские культурные слои; b, солиутрейские культурные слои; c, мадленские культурные слои; d, культурные слои раннего мезолита.

Римскими цифрами обозначены номера культурных слоев верхнего галеолита.

SUR LES PHÉNOMÈNES PÉRIGLACIAIRES ET SUR CERTAINES QUESTIONS DE STRATIGRAPHIE PALÉOLITHIQUE DU MOYEN-DNIESTER

RÉSUMÉ

L'article comprend certaines données sur les phénomènes périglaciaires observés près du village Molodova (région Czernowitz, Moyen-Dniester), dans les limons loessiques contenant plusieurs couches paléolithiques.

Les fouilles ont porté sur deux grandes stations paléolithiques, contenant des restes du moustérien et du paléolithique supérieur.

A Molodova V, près de la limite ouest du village, les phénomènes de solifluction se présentent d'une façon relativement faible. Au-dessus de la couche moustérienne on y observe une zone de limons argileux révélant deux étapes successives de solifluction. Plus haut il y a un complexe de sol fossile et au-dessus de celui-ci une couche de limons loessiques, recouverte par la pente en manteau. Parmi les dix horizons du paléolithique supérieur, que l'on y observe, les deux horizons inférieurs sont liés au sol fossile supérieur non affecté par la solifluction. Les huit horizons supérieurs se trouvent plus haut, dans une assise homogène de limons loessiques. Ces couches, riches en restes de civilisation, foyers et traces d'habitations superficielles, gisent *in situ*; elles ne sont point déplacées et affectées par les phénomènes de solifluction (fig. 1).

A Molodova I (Bailova ripa), à un kilomètre environ de Molodova V, on observe les mêmes dépôts, mais la pente est ici quelque peu plus rapide, ce qui explique pourquoi les phénomènes de solifluction sont plus nettement exprimés. La zone remaniée au-dessus des couches moustériennes (dans lesquelles on a découvert les restes d'une cabane) est plus épaisse et se présente d'une façon plus nette. Un profond coin ramifié de congéfluxion est incalqué dans cette zone. Le complexe de sol fossile, qui divise les deux assises de limons argileux, est fortement délavé. Dans cette station l'assise supérieure des limons loessiformes ne contient pas une telle quantité de couches du paléolithique supérieur qu'à Molodova V, les 2—3 couches de civilisation révélées ici étant attribuées au paléolithique le plus récent (fig. 1).

L'article de C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Fenomenele periglaciare și stratigrafia paleoliticului*, publié dans « Studii și cercetări de istorie veche », XII (1961), n° 1, cite les stations de Molodova comme exemple de datation erronée des couches de civilisation, faite sans tenir compte des dérangements produits par les phénomènes périglaciaires, tout en invoquant la pénétration des objets appartenant aux couches supérieures dans les couches inférieures.

Cette conclusion est fondée sur un malentendu évident. C. S. Nicolăescu-Plopșor cite la coupe de Molodova I (Bailova ripa) figurée dans l'article de I. K. Ivanova, où l'on observe des déplacements provoqués par congélifluxion. Plus haut, dans les limons loessiques, on trouve seulement 2—3 couches magdaléniennes. Il en déduit que les 10 couches de civilisation de Molodova V sont déformées elles aussi, tandis qu'en réalité ici il n'y a pas de déformations substantielles, le paléolithique supérieur étant représenté d'une façon beaucoup plus complète et plus riche.

Donc, il s'agit simplement d'une erreur.

Il est aussi évident (fig. 1) que les phénomènes périglaciaires dans les deux stations ont eu lieu postérieurement à la formation de la couche moustérienne et avant la formation des couches du paléolithique supérieur. L'homme du paléolithique supérieur habitait ici quand toutes les sinuosités, liées aux phénomènes de congélifluxion, étaient déjà nivelées, et le relief était relativement plane.

Les phénomènes périglaciaires indiqués par C. S. Nicolăescu-Plopșor eurent bien lieu dans la vallée du Dniester, mais ils n'exercèrent aucune influence sur la succession stratigraphique des couches de civilisation discernées par A. P. Tchernych à Molodova V.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Coupes géologiques des stations Molodova V et Molodova I (Bailova ripa). 1, Débris de silex intercalés dans les limons argileux — cône récent de déjection sur la surface de la terrasse II du Dniester ; 2, sol holocène du type tchernozem ; 3, loess à horizons de civilisation du paléolithique supérieur ; 4, horizons de sols fossiles, délavés et remplissant le coin de congélifluxion à Molodova I ; 5, limons sablonneux jaunes ; 6, limons argileux à traces de solifluction et couche intermédiaire « fuligineuse » ; 7, limons argileux jaunâtres à lots gléifiés, contenant des restes de civilisation moustériens ; 8, limons sablonneux gris-jaunâtres ; 9, limons argileux gris-jaunâtres à débris de silex et à traces de sol fossile ; 10, alluvions gréseuses à gravier de la terrasse II du Dniester ; 11, terres argileuses compactes gris-verdâtres à débris de silex ; 12, argiloschistes paléozoïques ; a, moustérien ; b, solutréen ; c, magdalénien ; d, mésolithique ancien.

Les chiffres romains indiquent les numéros d'ordre des couches de civilisation du paléolithique supérieur.